

Nemzeti Társalkodó

Szeptember' 28-dik napján 1855.

Bírálói Észrevételek.

(195-208 folytatás)

(Való-e, hogy Erdély IX-ik század' végezetével Petse negek által foglaltatott-el? Mikor telepedték-meg Erdélyben a' Szászok? Mikor a' Székelyek? Colonia-e mind a' Szász, mind a' Székely nemzet?)

Mit a' magyar és patsinákita nemzet' keletről nyugatra jöttéről röviden említe Recensens, azt Constantinus, a' hársnyos történetíró, bővebben következőleg írta-meg: *Turcorum gens olim prope Chazariam habitabat, in loco cui cognomen Lebedias a primo ipsorum Boëbodo; qui nomine quidem Lebedias appellabatur, dignitate vero quemadmodum reliqui eius successores, Boëbodus vocabatur. In hoc igitur loco, nimirum in praedicta Lebedia, fuit amnis Chidmas, qui etiam Chingylus cognominatur.*

Patzinacitae vero, qui Cangar olim cognominabantur (nam hoc nomen Cangar apud ipsos nobilitatem ac fortitudinem significat) armis contra Chazaros sumtis victi: terram suam deserere, et Turcorum regio-

nem (Lebediast t. i.) incolere coacti fuere. Bello autem inter Turcos et Patzinacitas, tunc temporis Cangar cognominatos, exorto, Turcorum exercitus deuictus fuit, atque in partes duas diuisus; et earum vna quidem Orientem versus partem Persiae incoluit; — altera vero pars occidentem versus sedes posuit cum Boëbodo suo ac duce Lebedia in locis ATELCUSU nuncupatis, quae nunc (949ben.) Patzinacitarum gens incolit.

Caeterum Patzinacitarum locus (Atelcuzu t. i.) quem tunc inhabitabant Turci, a fluuiis qui illic sunt, cognominatur; flumina autem isthaec sunt: primus fluuius BARUCH appellatur, secundus CUBU, tertius TRULLUS, quartus BRUTUS, quintus denique SERETUS nuncupatur“ 19)

Vonjunk már most következéseket az előhozott adatokból. Az mondatik azokban, hogy a' Patsinakiták egykor Atel (Wolga), 's Geech (Jaik) folyóvizek mellett, tehát épen Europa' keleti legszélsőbb részében, laktak; 894ben vagy 899ben 20) elhajtatván

19) Stritter' i. III dik Tom. 607—611 lapjain.

20) 949ben írván Constantinus, előbb azt mondja, az előtt 50 esztendővel „ante annos — quinquaginta“ üzettek el Wolga mellől a' Patsinakiták; később pedig azt jegyzi-meg, 55dik esztendeje, hogy Atelcuzut birják a' Patsinakiták „tenentque iam hodie annum quinquagesimum quintum“ Const. szerint tehát Wolga' vidékéről a' Patsinakiták vagy 899, vagy 894ben indultak-meg nyugot felé; azonban akár-mellyik esztendőben, csakugyan IXik század' végétével.

onnan, napnyugot felé jöttek, 's' előbbben Lebediast foglalták-el, azután pedig a' Lebediastól nyugotra fekvő Atelcuzu-t. Lebedias és Atelcuzu volt e' szerint, vagy inkább éppen Atelcuzu azon tartomány, melyet IXik század' végzetével nyugot felé utóljára elfoglaltak a' Patsinakiták; Atelcuzunál' errébb nyugotra foglalást nem tettek, mert Atelcuzuban laktak még a' X-dik században is, az az, 949ben; azt kell annakokáért tudnunk, hol fekütt Atelcuzu, 's' azonnal tudni fogjuk: Való-e vagy valótalan azon állítás, hogy IXik század' végzetével Patsinakiták foglalták-el Erdélyt.

Atelcuzu a' rajta keresztül folyt vizektől mondatott Atelcuzunak; ama' folyó vizek pedig, mellyek nekie e' nevezetet adták, imezek voltak: Baruch (Βαρχα), Cubu (Κυβυ), Trullus (Τρυλλος), Brutus (Βρυτος), Seretus (Σερετος).

Hogy Brutus a' Pruth, Seretus a' Sereth folyó vize, és Sereth Moldvaországban foly, a' Pruth pedig túl a' Serethen, Moldva 's Besserábország közt határszély, mindenki tudja. Csak az tehát a' kérdés, hol folyt a' Baruch, Cubu 's Trullus?

Korunkban sokban nagy reformvitelett véghez; nagy a' régi földleírásban-is — Reichard által főképen. Reichard, d' Anville' hosszas szorgalma után-is szánakozást érdemlett hiányosságban és zavarosságban találta az ó geographiat; azért feltette magában,

hogy azt a' kútfőkből egészen újra dolgozza, reformálja 21). Feltételét, mint maga vallja, herculesi munka után, végre-is hajtotta, 's földünk' hajdon esmert részeit olyan pontossággal tüntette világ elébe, millyennel még senki nem; olly vezérlővé törekedett ugyan is tenni régi Atlását, melly, mint eszünkre adja, „*in den oft labyrinthischen Gängen der Geschichte sicher leiten soll*“ 22). Vegyük magunk elébe tehát Reichard' bizonyossággal útasító, vezérlő régi Atlását, de a' nagyobbikot 23), 's tekintsünk ennek azon levelére, melly *Dacia or. Sarmatia, Caucasus, Scythia int. Imaum* czímmel Nürnbergben 1826-ban adatotot-ki 24), tisztán kimutatva találjuk azon a' „*Baruch, Cubu, Trullus*“ folyó vizeket; kimutatva a' *Seretus-t* is Hierasus, a' *Brutus-t* is Pyretus, Poras 25), a'

21) Lásd: Reichardi Orbis terrarum antiquus minor a D. Campio editus Norimbergae 1830.

22) Reichardi Orb. ter. ant. minor a D. C. edit, Norimb. 1830.

23) Reichard' kisebbik régi Atlásában „*Baruch*“ nincs feltéve, de fel vagyon nagyobbik Atlásában, melly D. Campe által Nürnbergben több esztendőben adatotot-ki; azért, a' ki szemlélni akarja, hol voltak a' kérdéses folyó vizek, annak Reichard' nagyobbik régi Atlása szükséges; azonhan a' nagyobbik mellett sem egészen szükségtelen a' kisebbik-is.

24) Reichardi Orbis terrarum antiquus (major) a D. Campio editus Norimbergae 1826 Tabula XIII.

25) Hogy a' Sereth vizét hajdon Hierasusnak is mondták, azt e'korig nem igen sokan tudták; de hogy a' Pruth, Pyretus és Poras névvel is nevezett, már többen megjegyezték, és tanították. Lásd:

kisebbik Atlása' egyik levelén Brutus 26) névvel, de úgy találjuk, hogy ezen öt víz közül egyetlenben egy sem folyt Erdélyben, hanem mind egyről egyig azon kívül; keletre Erdélytől, 's ott foly most-is; a' Trullus ugyan-is ma a' Totrus, Tatros; Baruch a' Burlád; Berlát; Seretus a' Sereth; Prutus a' Pruth; Cubu a' Kobolta, 's ezek mind Moldva és Besserábországban vannak 27).

Atelcuzu-nak tehát az a' darab föld mondatott, melly a' Dniester, és az Erdélyt Moldvától elválasztó Kárpáthegység között fekütt. Annakokáért; mivel Atelcuzu volt a' legnyugatibb tartomány, mellyet Patsinakiták a' IX-dik században elfoglaltak, és Atelcuzunál az az, Besseráb és Moldvaországnál idebb, Erdély irányába, foglalásaikkal soha nem terjedtek, sem a' IX, sem a' X, sem a' XIIk századokban, a' későbbiekben pedig nem is terjedhettek; mert az aenusi 's beroëi ütközet 1083 és

Vergleichendes Wörterbuch der alten, mittleren und neuen Geographie von Fr. H. Th. Bischof, und J. H. Möller. Gotha, 1829. 8-ad r. 610. 859 l. — Encyclopädisches Wörterbuch der Wissenschaften, Künste und Gewerbe, bearbeitet von mehreren Gelehrten, herausgegeben von H. A. Pierer, herzoglich sächsischem Major a D. Sechzehnter Band. Altenburg 1831. 8-ad r. 587. l.

26) Reichard Orb. terr. ant. min. a D. C. edit. Norimb. Tab. I.

27) Hand-Atlas über alle Theile der Erde nach dem neuesten Zustande und über das Weltgebäude. Herausgegeben und mit Herrn Hofrath C. G. Reichard gemeinschaftlich ausgearbeitet, von Adolf Stieler, hzgl. sächs. Legationsrath. Gotha. Nro. 35. 37.

1122-ben örökre kitörlötte őket a' nemzetek sorából 28), önként az következik, hogy általok Erdély a' IX-dik században nem foglaltatott-el.

Elhagatja Rec. itt a' többi adatokat, melyeket Const. munkájából még elmondhatna, 's csak ezt említi, mint feljebb már megjegyeztetett 29), a' magyar nemzet' legrégebb történetírói-is mind azt tanítják, hogy Erdélyt IX-dik század' végzetével Székelyek és Magyarok birták, azok az után is, és nem Patsinákíták.

A' Rec. által használt ezen magyar és byzanzi, 's nem használt olasz és német historiai kútfőkből, Rehm-is azt írta, midőn a' Magyarok', és Patsinákíták', vagy Petsenegek', keletről nyugotra vonulásaik' és telepedéseik' históriáját dolgozta, hogy a' IX-dik század' végzetével azt a' földet, melly a' Karpathtól fogva a' Szávaig, és a' Morva vizétől fogva az Erdély és Moldva közötti határszélyekig terjedt, a' Magyarok foglalták-el; következésképen Magyarok Erdélyt-is, nem pedig Patsinákíták. 30).

28) Stritter' i. III. Tom. 844. - 926. l.

29) A' 182-dik lapon.

30) Der zwischen Dnepr und Dniester zurückgebliebene Theil der Ungarn wurde bald von gleichfalls von der Wolga herströmenden Petschenären nach der Moldau und aus dieser weiter nach Südwesten gedrängt. — Binnen eines Jahrzehends (886 - 897) waren die Ungarn im Besitze des ganzen Landes, welches sich von den Karpathen herab bis zum Saufusse zieht, und von der Morawa bis zur sie-

Alaptalan annakokáért azon állítás-is, hogy Erdélyházánkat a' IX-dik század' végétével Petsenegek vagy Patsinákíták foglalták volt el.

II.

Transsilvania' első füzete' XVI és XVII-dik lapjain ezt írja Benigni úr: „*A' Mohács melletti szerencsétlen ütközetig (1526) magyar királyok' uralkodása alatt marada Erdély, melly hosszabb időn át nagyobbára pusztaság 's bizonytalan, szomszéd vadnépektől gyakran háborgattatott birtok vala. Az árpádtörzsökü királyok' azon bölcs politikája, hogy elősegéllese által számos bevándorlásoknak mivel tartományok' kebléből, culturát terjesszenek-el ön országokban, 's annak határszéleit biztosítsák, különösen Erdélyre nézve széles kiterjedésben vala követve. A' SZÉKELY ÉS SZÁSZ COLONIAK hozának legelőször világosságot és culturát az országnak kezdetbeli erdőkkel (Urwäldern) bévont határszélydarabjaiba 's oltalmazák a' küszködésekkel nyerttet erős kézzel, ragadományra vágyakodó szomszédok' bécsapásai ellen. A' kiváltságok (privilegiumok), mellyeket bölcs királyok bő kezüséggel osztogatának az új bevándorlóknak, az erkölcsök, szokások és jusformák, mellyeket azok eredeti hazájokból*

benbürgisch-moldauischen Gränze estreckt.“ Handbuch der Geschichte des Mittelalters von Dr. Friedrich Rehm. Zweiter Band. Marburg 1824 8-ad r. 317. l.

magokkal hozának, már a' tizenharmadik és tizenegyedik században megveték alapját Erdély' jelen constitutiojának, és az azt lakó különböző nemzetek' sajátos jusaiknak."

Ezen sorokban az állítatik, hogy a' Székelyek és Szászok Erdélybe az Arpád' törzsekből származott magyar királyok' időszakában — XI- XII- XIII-ik századokban — vándorlottak bé; colonia (gyarmat) mind a' Székely mind a' Szász nemzet, és colonialis eredetű mind a' két nemzet' constitutioja. Temérdek következésű állítások! De igazak-é mind ezek?

Ha olyasandjuk a' Szász nemzet' historiája' kútfejeit, azokból azt fogjuk látni, hogy az erdélyi Szászoknak őseik az 1141-től fogva 1161-ig uralkodott II Geyza király' idejében jöttek nagyobbára hazánkba, még pedig egy részben Flandernből.

A' Flandernből jöttek' egyik részének egy darab pusztán álló helyet (desertum) adott Szeben' táján II Geyza; III Béla király, II Geyza' fija, a' desertum' körébe telepedtek' számára Szebenben az erdélyi püspök' hatalma alól kivett prépostságot állított; Gergely cardinalis, III Innocentius pápának, III Bélánál volt követje, megerősítette a' prépostságot, 's később helybehagyta maga a' pápa is. Per támadott még is iránta a' szebeni prépost, és erdélyi püspök között; mert a' Flandernből jöttek közül ama' desertum' körén kívül is telepedtek volt meg, 's a' prépost ezeket is maga egyházi hatal-

ma alá tartozandóknak képzelte 's állította, a' püspök ellenben csupán azokat tartotta préposti hatalom alá szoríthatóknak, kik a' desertumon telepedtek-meg. Pápa elébe hatott a' per, 's az, mivel a' prépostság' hatalma' köréről nekie felvilágosítást csak azok adhattak, kik azt alkották, közölte a' pert Gergely cardinalissal, 's ez hasonlólag kérdést tett iránta a' királyhoz. III Béla ezt felelte: Ne kie a' szebeni prépostságnak sem alkotása-
kor, sem alkotása után nem volt az célja, hogy minden Flandernből Erdélybe telepítettek a' préposttól fügjenek, hanem csak azok, kik ama' volt desertumon laknak és fognak lakni, mellyet atyja, II Geyza, adott Flandern' hajdoni lakosinak. „*Praefatus illustris et gloriosus Rex*“⁵¹⁾ írja Gergely cardinalis, „*ad interrogationem nostram hanc interpretationem. Vesprimii in praesentia Magnatum suorum promulgavit, quod non fuit ejus intentionis tempore constitutionis Praepositurae, nec postea, quod alii Flandrenses Praeposito (Cibiniensi) essent subditi, nisi qui tunc tantummodo habitabant in DESERTO, QUOD SANCTAE RECORDATIONIS GEISA PATER SUUS FLANDRENSIBUS CONCESSERAT, et in eodem futuris temporibus essent habitaturi*“ 31).

51) De initiis juribusque primaevae Saxonum transilvanorum commentatio, quam autographorum potissimum documentorum fide conscripsit Josephus Carolus Eder civis coronensis, lib. art. et philos. doct. scholae norm. cib. director, Viennae, MDCC XCII. Jed r. 169-172 l.

A' Flandernből és más tartományból Erdélybe telepedtek II Geyza királytól bizonyos szabadságokat nyertek, 's bizonyos szolgálatok' tevésére kötelezték magokat, de fél század múlva szabadságaikból már kivoltak esve, 's a' miatt vállalt kötelességeiket nem teljesíthették. 1224-dik esztendőben tehát megjelentek II András király előtt, 's panaszolkodva könyörögtek nekie, hogy helyheztesse vissza őket szabadságaikba; a' király meghalgatta panaszos esedezéseiket, 's nem csak régi szabadságaikat vissza adta nekik, hanem újakkal-is megajándékozta őket. „*Accedentes*“ mond II András király, a' Szászok' 1224-beli aranykiváltságlevelében, „*FIDELIS HOSPITES NOSTRI THEUTONICI ULTRASILVANI UNIVERSI ad pedes Majestatis nostrae humiliter nobis conquerentes, sua questione simpliciter nobis monstreverunt, quod penitus a sua libertate, qua VOCATI FUERANT A PISSIMO REGE GEYSA AVO NOSTRO, excidissent, nisi super eos Majestas regia oculos solitae pietatis nostrae aperiret: unde prae nimia paupertatis inopia nullum Majestati regiae servitium poterant imperitari. Nos igitur justis eorum querimoniis aures solitae pietatis inclinantes ad praesentium posterorumque notitiam volumus devenire, quod nos Antecessorum nostrorum piis vestigiis inhaerentes, pietatis moti visceribus, pristinam eis reddidimis libertatem. Ita tamen, quod UNIVERSUS POPULUS IN-*

CIPIENS A VARAS USQUE IN BORTHALTH CUM TERRA SICULORUM TERRAE SEBUS ET TERRA DARAVS UNUS SIT POPULUS.“ 32).

És im' e' két levélből áll mind az, mi hitelest előhozhatni a' Szász nemzet' Erdélybe telepedésének bizonyos koráról; mert német eredetű lakókat látunk ugyan hazánkban, már a' XIII században, nem csak a' Szász Várostól fogva Daróczig és Barótig terjedő földközön, hanem más olly vidékekben-is, mellyekben ma is Szászok laknak, mint p. o. Beszterczén 33), Brassóban 34); német származatú lakókat látunk olly helységekben-is, mellyeknek lakójik márrég Oláhok vagy Magyarok, mint p. o. Radnán, mellyben IV Béla király' idejében számtalan német lakott, *in qua morabatur innumera populi (theutonici) multitudo.*“ Rogerius, IV Béla' korában n. váradi kánonok' jegyzése szerint 35); Magyar Igenben, melly hajdon

32) De initiis jurib. prim. Saxonum trans. comment. quam conscripsit J. C. Eder. Vien. M. DCC. XCH. 180-182 l.

33) Historia critica regum Hungariae stirpis arpadianae — — concinnata a Stephano Katona Tom. V. Posenii et Cassoviae M. DCCLXXXIII. 8. r. 651. l.

34) Transsylvania, sive magnus Transsilvaniae principatus. Auctore Josepho Benkő. Tom. I. Vindobonae M. DCCLXXVIII. 8. r. 446 l.

35) M. Rogerii hungari varadiensis capituli canonici miserabile Carmen, seu Historia super destructione regni Hungariae, temporibus Belae IV regis, per tartaros facta. Schwandtner í. című kiadásában 302 lap.

Chrapundorfnak mondatott 56); Thoroczkon mellynek lakóji hajdon Austria' Eisen Vurczel nevü helységéből hivattak hazánkba vasbányamivelésre 37); mint Erdély' egyik nemzete; úgy tűnik előnkbe a' Szász, már a' XIII-dik század' utolsó tizedében, midőn olvassuk, hogy tagjai 1291-ben meghivattak és jelen voltak Gyulasejérváratt ama' nevezetes erdélyi gyűlésben, mellyben III András király' jelenlétében Erdély' népei politikai reform-ja forgott fenn 38), sőt meghivattak és jelen voltak Magyarország' azon közgyűlésében-is, melly 1298-ban Pesten tartatott 39), 's épen azért, mivel olly sok

36) De init. jurib. prim. Saxonum transs. comment. conscr. J. C. Eder. Vien. M. DCC XCII. 172. 175. 182. 183 lap.

37) Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera Georgii Fejér bibliothecarii regii. Tom. sext. Volum. I. Budae 1830 8. r. 119.-121 lap.

38) Nos Andreas, Dei gratia Rex Hungariae, memoriae commendantes significamus quibus expedit Universis: quod cum nos vniuersis nobilibus, Saxonibus, Syculis et Olachis, in partibus transiluanis, apud Albam Jule, pro reformatione status eorumdem congregationem cum eisdem fecissemus, sat. Codex dipl. Hung. eccl. ac civ. Stud. et op. Georgii Fejér Tom. sext. Vol. I. Bud. 1830. 118 lap.

39) Sylloge decretorum comitialium inclyti regni Hungariae, quae in vulgato corpore juris hungarici hactenus, aut penitus desiderabantur, aut aliqua sui parte manca referebantur, et oblivioni postliminio, recenter erepta sunt — excudi curavit Josephus N. Kovachich. Tom. I. Pesthini. 1818. 8. r. 28 lap.

helyeken láthatók, 's olly nevezetes nemzet-
 té lettek hazánkban már a' XIII században,
 nagy számmal kellett nekik Erdélybe jö-
 niök; mindazonáltal történetírójik olly a-
 datokat, mellyek itt megtelepedések' idősza-
 kát meghatároznák, és megmondanak, Ger-
 gely cardinalis' és II András király' említett
 leveleiknél többet előmútatni szerencsések
 mind eddig nem voltak. Azonban itt e' két
 levél-is elég, egybevetve a' melleleg emlí-
 tett adatokkal; mert II András király 1224-
 iki kiváltságos levelében azt vallja, hogy előtte
 mind megjelentek az erdélyi theutok és a-
 zok II Geyza király által hivattak volt Er-
 délybe; II András ime' vallomásából tehát
 az következik, hogy az erdélyi Szászoknak
 legrégibb őseik is nem előbb, hanem II Gey-
 za király' korában — a' XIIik században —
 telepítettek és telepedtek hazánkba 40). Már
 hova helyheztek-el, és telepítettek-le Er-
 délyben a' Szászoknak II Geyza által hiva-
 tott őseik, azt historiai adatok' hiánya mi-
 att egészen meghatározni, 's kimútatni nem

40) Eder is ezt állítja. „Germanorum Transsilva-
 niae originem“ ezek szavai, „Felmerus ad aetatem
 diui Stephani refert. In eadem opinione fuit Descri-
 cius Comment. I. 17. nescio quorum monumentorum
 autoritate inductus. Mihi nullum fide dignum indi-
 cium compertum est, quo docear, ip Transsilvania
 inde ab Vngarorum in has plagas aduentu ad Geyzae
 II tempora Germanos coluisse.“ Josephi Caroli Eder
 Observationes criticae et pragmaticae ad historiam
 Transsilvaniae sub regibus arpadianae et mixtae pro-
 paginis. Cibinii. M. DCCC. III. 8. r. 12 lap.

lehet, hanem csupán annyiban, hogy némelyeknek közülök a' Gergély cardinalis' levelében emlegett desertumon, Szeben' táján, adatott lakhely. De, mint feljebb látók, 1206-ban Krakóban, Chrapundorfban (Magyar Igenben), és Ramsban; 1224ben a' Szász Várostól fogva Daróczig és Barótig (a Varas usque in Boralth - - et Daräus) terjedő földközön, az az, Szász Váras, Sz. Sebes, Szerdahely, Szeben, Ujegyház, N. Sink Megyes, Segesvár és Köhalom székekben; 1255-ban Beszterczen; 1241-ben Radnán; 1252-ben Brassóban; 1291-ben Thoroczkón, 's több más helyeken és vidékeken, német eredetű, szász lakosok laktak; 1291-ig és 1298-ig olyan nagy számu' s tekintetű nemzetté lettek, hogy azon években az erdélyi és magyarországi országos gyűlésre meghívtak, igazsággal azt mondható tehát, hogy a' hazánkbeli Szászoknak őseik az Árpád nemzette magyar királyok' időszakában — a' XII és XIII-dik századokban, telepedtek és honosodtak-meg Erdélyben.

Hogy itten lakhelyeiket a' magyar királyoktól kapták, azt, a' mondottak után, úgy is hinni lehetne, ha nem bizonyítatnék, mindazonáltal Rec. röviden ismétli 's említi, Gergély cardinalis' levelében III. Béla király tisztán mondja, hogy ama' desertumot az ő atyja, II Geyza adta a' Flandernből jötteknek; „*sanctae recordationis Geisa pater suus Flandrensibus CONCESSERAT*“ II András hasonlólag nyilván hirdeti emle-

getett 1224-iki levelében, hogy ő azon földön kívül, mellyet II Geyza adott volt a theutoknak, az Oláhok' és Bissenusok' Erdély és Oláhország közötti havasát is nekik adá, „*Praeter vero supradicta silvam Blacorum et Bissenorum - eisdem CONTU-LIMUS.*“ Ismét: „*Silvam vero cum omnibus appendiciis suis et aquarum usus cum suis meatibus, quae ad solius Regis spectant donationem, omnibus tam pauperibus quam divitibus (hospitibus theutonicis) libere CONCEDIMUS exercendos.*“ stb.

A' Szász nemzet tehát hazánkban olyan nép, melly más tartományokból telepítetett Erdélybe, 's itten lakhelyét nem fegyverrel szerzette, hanem királyainktól kapta; következőleg telepítvény, gyarmat, — colonia.

Gyarmatsága a' Szász nemzetnek olly mellőzhetetlenül következik nemzeti historiájából, hogy a' ki ezt a' kútfőkből tanulta, annak lehetetlen a' Szászokat colonistaknak nem tekinteni, azért maga Eder Károly József, a' Szász nemzet' ezen legtanultabb és legalaposabb történetírója is, széltiben colonianak nevezte azt munkájiban. Ezt írja ugyan is egyik munkájában: „*Geysa secundo regnum Hungariae moderante res Germanorum in his ditionibus praecipue effloruerunt. Itaque ad hanc potissimum aetatem eorum, qui nunc sunt in Transsilvania, Saxonum incrementa referuntur; quod hujus Principis invitatu insignem TEUTONUM COLONIAM in haec loca commigrasse, atque*

*ejusdem venia in eo, quem regium adpellant, fundo sedem fixisse indubiis argumentis com-
pertum sit“ 41).*

*Ismét: „vetera sunt in legibus Hunga-
riae ejus usus vestigia, ut extinctis quoque
pacto familiis Nobilium, Reges fundorum hae-
redes essent. Contra fundus, quem Germani
hospites adepti fuere, nequaquam privatae ali-
cui familiae: verum **TOTI OMNINO CO-
LONIAE** tributus est, quae ut *Andreas* ex-
plicate ait, pro uno populo habenda sit, qui
extingui fato non facile, et deleri — nisi
convulso omni jure non possit. Itaque id sem-
per apud hos homines viguit, ut si cui eor-
um nulla soboles, aliusque legitimus hae-
res nullus superstes esset, **COLONIA** ipsa;
non *Rex* pro haerede haberetur“ 42).*

*Más munkájában ezt írja: „Ab episcopi
Transsilvaniensis perinde ac Vayvodae iu-
risdictione eximi oportere hospites Teutoni-
cos visum regibus, qui **COLONIAM HANC**
quam minimis vexationibus obnoxiam atque
hoc magis vigentem esse cupiebant. Sed ne
**TOTI COLONIAE SAXONUM TRANS-
SILVANORUM** ea fortuna contingeret;
Albenses episcopi effecere“ 45).*

41) De init. jurib. prim. Saxonum transs. com-
ment. conscr. J. C. Eder Vien. M. DCC. XCII. 17.

42) De init. jurib. prim. Saxonum transs. com-
ment. — conscr. J. C. Eder. Vien. M. DCC. XII. 48 l.

43) J. C. Eder Observationes crit. et pragm. Cib.
M. DCCC. III. 15 lap.

(folytatása következik)